

ابتکار در برنامه ریزی ورزشی و تربیتی

محمد صادق رفیعی^۱، پری فهندژ سعدی^۲

^۱ کارشناسی مهندسی عمران دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران

^۲ کارشناسی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان شیراز (نویسنده مسئول)

چکیده

در این مقاله سعی شده است که نقش ابتکار و نوآوری در برنامه ورزشی و تربیتی برای دستیابی به هدف های آموزشی مورد بررسی قرار گیرد. همان طور که می دانیم لازمه ی دستیابی به هدف های آموزشی و ارتقای سطح آموزشی و به دست آوردن موفقیت، پرورش افرادی است که بتوانند استعداد های خود را شکوفا کرده و قوای ابتکار خود را پرورش دهند و از همین قوای ابتکار بتوانند در آینده استفاده کنند و با کارآمدی بالا در نهاد ها فعالیت کنند. یکی از راه های پرورش ابتکار توجه به تفکر انتقادی در تمام امور می باشد. توجه به تفکر انتقادی یکی از ویژگی های معلمان و دانش آموزان خلاق می باشد. استفاده از شیوه نوین آموزشی نیز در پرورش ابتکار موثر بوده و اطلاعات جدیدی را در اختیار ما قرار می دهد. در این مقاله سعی شده است که روش تقویت قوای ابتکار در دانش آموزان ارائه شود.

واژه های کلیدی: ابتکار، نوآوری، برنامه ورزشی و تربیتی، نظام آموزشی

مقدمه

در نظام آموزشی فعلی مهم ترین هدف پرورش ابتکار در دانش آموزان است. و برای رسیدن به این هدف باید تعداد افراد بیشتری با تفکر خلاق تربیت کرد. بهترین معلم آنان هستند که دانش آموزان را خلاق بار می آورند. زیرا پرورش قوای ابتکار بیشترین تاثیر بر آینده و پیشبرد هدف ها در نهاد ها دارد. در نهاد ها و موسسات وجود محققانی تعلیم دیده، با انگیزه و خلاق برای پیشبرد هدف ها ضروری می باشد. برای ایجاد ابتکار نیاز به مسائل پیچیده نیست ابتکار از مسائل ساده شروع می شود و تا موقعیت های بزرگ ادامه می یابد و با به کار گیری فنون ابتکار به عنوان بهترین ابزار مورد استفاده قرار می گیرد. ایجاد محیط مناسب و شاد برای پرورش ابتکار در کلاس درس بسیار ضروری است و به عنوان یک ارزش تلقی می شود که این ارزش باعث بالا بردن هر انسان در نظام آموزشی است. زمینه هایی نظیر فضای آزاد و سالم برای طرح عقاید و نظریات به پرورش ابتکار کمک می کند. در نظام آموزشی معمولاً افرادی که علاقمند به فعالیت های علمی و ریاضیات هستند دارای اذهانی کنجکاو و تحلیل گرند. ابتکار مظهر معرفت شناسی و شناخت نیز هست. ابتکار و تعلیم و تربیت کاملاً با هم در ارتباط هستند. مهم ترین توانایی های انسان زمانی شکوفا می شود که وضعیت موجود به وضع مطلوب تبدیل شود که با ابتکار در ارتباط است. مطالعه نظریه های برنامه ورزشی و تربیتی طرح پیچیده ای است. نظریه ها بر حسب این که چگونه تعریف می شوند و چگونه از پدیده ها سخن می گویند و این که قلمرو آن را برای تعریف و تبیین فرضیه سازی و پیشگویی یا عمل چه اندازه است با هم تفاوت دارند. بوشامپ معتقد است نظریه برنامه ورزشی و تربیتی مجموعه ای از بیانیه های مرتبط به هم است که با ایجاد ارتباط میان اجزای برنامه ورزشی و تربیتی مدرسه و جهت دهی آن و به کار گیری و ارزشیابی برنامه مذکور به آن معنی می بخشد.

ابتکار

در لغت نامه دهخدا ابتکار به معنی خلق کردن، آفریدن و به وجود آوردن است. (قاسمی، ۱۳۸۰)، (ساندرا، ۱۹۹۹) ابتکار را ظرفیت دیدن روابط جدید و پدید آوردن اندیشه های غیر معمول و فاصله گرفتن از الگوی سنتی تفکر، معنا می کند. از دیدگاه صاحب نظران، هیچ تعریف جهانی پذیرفته شده ای از ابتکار وجود ندارد. اما برخی دیگر، ابتکار را به عنوان مجموعه ای از فرایندهای شناختی، دانش سبک رفتار، شخصیت و انگیزه در طول زندگی توصیف می کنند و معتقدند ابتکار، فرایندی روانی است که منجر به حل مسئله، ایده پردازی، مفهوم سازی، ساختن اشکال هنری، نظریه پردازی و تولیداتی می شود که بدیع و یکتا هستند (ساندرا، کرکا، ۱۹۹۹). کراس و دورست (۲۰۰۱) معتقدند که ابتکار، لزوماً یک جهش از مشکل به راه حل نیست. بلکه طراحی های سازنده و راه حل ها به تدریج تکامل می یابد و در عین حال ناپایدار هستند. دبونو (۲۰۰۱) هم به طور مفصل به

بررسی تفاوت های دو نوع تفکر جانبی و تفکر عمودی پرداخته است. از نظر وی تفکر عمودی موجب ایجاد حالت های ذهنی و توسعه آن می شود در حالی که تفکر جانبی این قالب ها را تغییر داده و قالب های جدید ایجاد می کند. استرنبرگ (۱۹۸۹) نیز تفکر را یک جریان مداوم می داند و معتقد است که امکان ندارد بتوانیم به شناخت توانایی های فکری فرد بدون توجه به زمینه و شرایطی که وی در آن عمل می کند و با آن در حال تعامل است بپردازیم. او سپس، ارتباط تفکر و هوش را با دنیای درونی و تجربه را با دنیای بیرونی فرد مورد بحث قرار می دهد و تفکر خلاق را جزئی از فراشناخت می داند که به دنیای درونی مربوط می شود و شامل برنامه ریزی، نظارت و ارزیابی عملکرد شناختی است.

مدل های آموزش ابتکار

ابتکار یک پدیده پیچیده است و مطالعات آن شامل چهارجنبه فرایند خلاق، شخص خلاق، موقعیت خلاق و محصول خلاق است. اما نظریه های ابتکار، بیشتر مربوط به فرایند ابتکار هستند. (کری سانو و تاماکی کیتامورا، ۲۰۰۱)، مطالعه مدلهای آموزش ابتکار حاکی از آن است که در آموزش ابتکار تفاوت های اساسی بین نظریه پردازان در ماهیت، ابعاد، تعداد مراحل، تاکید بر شخصیت و فرایند خلاق است. (پلسک، ۱۹۹۷) پلسک بیان می کند، در الگوهایی که توسط کمپل (۱۹۶۰) و سمینون (۱۹۸۸) ارائه شده است از فرایند داروینی یعنی غیرقابل کنترل بودن جریان ابتکار پیروی می شود. در ادامه می گوید افرادی مانند بارون (۱۹۸۸) ابتکار را به مثابه فرایندی سحرآمیز که دربر گیرنده اندیشه ضمیر نیمه خودآگاه است، می دانند. سپس نوبت به الگوی راسمن می - رسد که ابتکار را جریانی می داند که از مشاهده نیاز شروع می شود و به بررسی و آزمایش راه حل ختم می - شود. در مرحله بعد الگوی حل مسئله اسبورن (۱۹۵۳) توضیح داده می شود. پلسک در ادامه الگوی کوبرگ و بنگال (۱۹۸۱) که به نام الگوی مسافر جهانگیر است را پیشنهاد می کند. این الگو از پذیرش وضع و موقعیت به مثابه یک چالش شروع می شود و به ارزیابی ختم می شود. باندراسکی، (۱۹۸۵) الگویی را برای برنامه ریزی راهبردی خلاق در پیش می گیرد. همچنین البرزی (۱۳۸۶) مدل های تعاملی آموزش ابتکار را مطرح می کند. در این مدل ها مجموعه ای از متغیرهای محیطی، شناختی و شخصیتی در ابتکار دخیل است. در مدل های تعاملی نظریه پردازانی همچون آیزینگ (۱۹۹۳)، ابتکار را متشکل از چهار بعد فرایند خلاق، محصول خلاق، شخص خلاق و موقعیت خلاق تعریف می کنند. مجموع نظریات ارائه شده در خصوص فرایند ابتکار را می توان در دو دیدگاه اقلیت و اکثریت خلاصه کرد. دیدگاه اقلیت معتقد است که هیچ شیوه تعریف شده ای برای ابتکار وجود ندارد. در این دیدگاه افرادی مانند ویناک (۱۹۵۲) و ورتایمر (۱۹۴۵) عقیده دارند که ابتکار از مدل خاصی تبعیت نمی کند بنابراین نمی توان آن را در چارچوب چند مرحله یا مدل ارائه کرد (پلسک، ۱۹۹۶). در مقابل، گروه اکثریت بر این عقیده هستند که فرایند ابتکار از سلسله مراتب و روند خاصی پیروی می کند بنابراین می توان آن را در چارچوب الگوهای

خاصی ارائه کرد. افرادی مانند اسبورن (۱۹۵۳)، کوبرگ و بنگال (۱۹۸۱) و پلسک (۱۹۹۷) از پیروان این رویکرد می باشند افراد گروه اخیر مدل هایی برای آموزش ابتکار ارائه نموده اند.

برنامه ورزشی و تربیتی

برنامه ورزشی و تربیتی اصطلاحی از ریشه لاتین *race course* می باشد و مقدار راهی است که افراد باید طی کنند تا به هدف مورد نظر دست یابند. علی رغم معنای لغوی، مفهوم برنامه ورزشی و تربیتی، برداشت دیگری در قلمرو تعلیم و تربیت دارد. به طوری که آیزنر (۱۹۹۴) در تعریف برنامه ورزشی و تربیتی می گوید، برنامه ورزشی و تربیتی یک مدرسه یا یک کلاس درس را می توان مجموعه ای از وقایع از قبل پیش بینی شده دانست که قصد دستیابی به نتایج آموزشی و تربیتی برای یک یا بیش از یک دانش آموز در نظر گرفته شده است .

برنامه ورزشی و تربیتی، به عنوان یک حوزه تخصصی و یک رشته تحصیلی، موضوعی جدید است، اما به عنوان مسئله مورد علاقه بشر، تازگی ندارد (قورچیان، ۱۳۷۴). با مروری بر تاریخ مشخص می شود که برنامه ورزشی و تربیتی به شکل های مختلفی تعریف شده است. از جمله، سبک های تفکر، تجربه های هدایت شده، محیط یادگیری، محتوا و فرایند شناختی _ عاطفی، طرح آموزشی و نتایج و پیامدهای آموزش (حسینی روح الامینی، ۱۳۸۴). به عنوان نمونه، مک دونالد معتقد است که برنامه ورزشی و تربیتی به عنوان یک طرح، به آن دست تلاش ها برای طرح ریزی که قبل از آموزش انجام می شود اشاره دارد (پورتلی، نقش شده در خوی نژاد، ۱۳۸۱). آیزنر معتقد است که برنامه ورزشی و تربیتی یک مدرسه یا یک کلاس درس را می توان به عنوان مجموعه ای از وقایع از قبل پیش بینی شده دانست که به قصد دستیابی به نتایج آموزشی _ تربیتی، برای یک یا بیش از یک دانش آموز در نظر گرفته شده است (آیزنر، ۱۹۹۴). در سال های اخیر مفهوم برنامه ورزشی و تربیتی گسترش یافته است تا آنجا که برنامه تفضیلی کلیه فعالیت های یادگیری فراگیرنده، پیشنهاداتی در مورد راهبردهای یادگیری و شرایط اجرای برنامه، را شامل شده است (لوی، نقش در مشایخ ۱۳۸۳).

اولین برنامه ورزشی و تربیتی در ایران در سال ۱۲۸۸ از سوی وزارت معارف تدوین و تصویب گردید و این نخستین اقدام برای تشکیل مدارس جدید به شکل امروزی بود. از سال ۱۳۵۸ بررسی و تصویب برنامه های ورزشی و تربیتی که شامل مجموعه هماهنگ از اهداف، سرفصل ها، محتوای آموزشی، روش های تدریس، شیوه های ارزشیابی و پیشرفت تحصیلی است، بر عهده شورای عالی آموزش و پرورش می باشد. این شورا همواره از برنامه ریزان درخواست نموده تا پیش بینی های لازم برای آموزش ابتکار در قالب یک برنامه ورزشی و تربیتی ما در نظر داشته باشد (حسینی روح الامینی، ۱۳۸۴).

برنامه ورزشی و تربیتی تدابیری است که شامل روشها، هدف ها، محتوا و... می شود. قصد برنامه ریزان ورزشی و تربیتی گسترش ابتکار و رویکرد دانش آموز محور می باشد. طرح برنامه ورزشی و تربیتی مزایای فراوانی دارد و از دانش آموزان به عنوان اجزای آن استفاده می شود. از جمله اینکه از استعدادها و توانایی های آنها استفاده شده و باعث می شود که بتوانند به راحتی اظهار نظر کرده و عقاید خود را بیان کنند و دانش آموز را به تحرک و فعالیت واداشته و به نحو مشهودی تفاوت های فردی آنان را در نظر بگیرد. این مهارت ها در برخورد آنان با مسائل آینده زندگی نیز به کار گرفته شده و تاثیرگذار است. از دانش آموزان به عنوان عامل اصلی این فعالیت استفاده شده و تصمیم گیرندگان اصلی آن هستند و کنترل همه عوامل به دست خود آنهاست.

همیشه باور بر این است که هر فرد در حالت عادی استعدادها و توانایی هایی دارد که نیاز به عواملی برای شکوفا شدن دارند. اگر در برنامه ورزشی و تربیتی و آموزشی از عنصر ابتکار استفاده شود این هدف محقق می شود. اگر کشوری بخواهد انسان هایی خلاق تربیت کند باید روش های نظام آموزشی که مبتنی بر معلم محوری است را کنار بگذارد و از روش های جدید از جمله، دانش آموز محور استفاده کند.

تغییرات و راهبردهایی که باید در نظام آموزش و پرورش در راستای رشد و پرورش ابتکار دانش آموزان صورت گیرد به قرار زیر است:

- تغییرات باید همه جانبه باشد.
- برنامه آموزش و پرورش از حالت سنتی، غیر فعال و همگرا به حالت وا گرا سوق پیدا کند.
- همچنین باید به تجدید آموزش های معلمان، نویسندگان و کارکنان آموزش و پرورش پرداخته شود.
- بعضی از معلمان با روش های تفکر واگرا آشنایی ندارند و باید با استفاده از دوره آن را بیاموزند و بدانند که کلاس نباید به طور کامل توسط معلم اداره شود. معلمان باید نقش یاری دهنده، تسهیلگر و راهنما داشته باشند. دانش آموزان باید فعالیت ها را بر عهده گیرند. دانش آموز باید در کلاس درس آزادی عمل برقرار باشد. اگر همه روش ها و محتویات ورزشی و تربیتی از قبل توسط مسئولین تعیین شده باشد، آموزش ابتکار امکان پذیر نیست. ابتکار زمانی به طور کامل گسترش می یابد که انتقادهای به جایی نیز مطرح شود و عیب ها و نواقص بررسی شده و راهکارهای اثربخشی برای آنها تعیین شود.

روش‌های اجرا یا تدریس رویکرد ابتکار

روش‌های اجرا یا تدریس تسهیل کننده انتقال دانش و اطلاعات و فرایند یادگیری فراگیران است. معلم نیز باید با انتخاب روش‌های متنوع، طرح بحث آزاد، روش‌های تدریس فعال و طرح سوالات واگرا رویکرد ابتکار را گسترش دهد. دانش‌آموز مطابق با استعدادها، توانایی‌ها و علاقه‌مندی‌های خود فعالیت‌هایی را بر عهده گیرد. پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که روش‌ها، فنون و مهارت‌های حل مسئله از جمله روش بارش مغزی در یادگیری خلاق موثر می‌باشد.

در این روش مسئله توسط معلم مطرح شده و در ابتدا پاسخ و راه حلی قبل از ارائه راه حل‌ها توسط همه دانش‌آموزان ارائه نمی‌شود اما گفت و گو آزاد به طور گروهی اجرا می‌شود. لازم به ذکر است که روش بارش مغزی بیشتر از روش آموزشی باعث ایجاد تفکر خلاق می‌شود. هرچه پرسش به رویکرد واگرا بیشتر سوق پیدا کند، پاسخ‌های بیشتری حاصل شده و رویکرد ابتکار نیز تقویت می‌شود.

ویژگی‌های معلم خلاق

معلم دارای سبک تفکر انتقادی می‌باشد؛
پرسش‌های واگرا را سر لوحه کار خود قرار داده تا ابتکار را پرورش دهد؛
ظرفیت‌های ذهنی بالایی دارد؛
نیازها و علایق دانش‌آموز را اصل و اساس کار خود قرار می‌دهد؛
به تفاوت‌های دانش‌آموزان در تدریس توجه دارد؛
به دانش‌آموز به عنوان یک فرد نهایت طلب می‌نگرد؛
روش سنتی و مرسوم آموزش را کنار گذاشته و روش مشهود و عینی را پیش رو می‌گیرد؛

ویژگی دانش‌آموز خلاق

دارای سبک تحلیلی می‌باشد؛
رویکرد انتقادی را پیش می‌گیرد؛
برای حل یک مسئله به راه‌حل‌های مختلفی می‌نگرد؛
در تلاش برای پرورش استعدادها و توانایی‌های خود است؛
تفکرافقی و عمودی را در خود پرورش می‌دهد؛

تفکر واگرا را در خود تقویت می کند و ابتدا به آموزش حافظه و سپس به پرورش تفکر می پردازد؛

نظام ارزشیابی خلاق نیز واگرا است و شامل بررسی تغییرات و یادگرفته های عمیق است که به بررسی دیدگاه های جدید و راه های جدید برای درک پدیده ها، اشیا و واقعیت ها می پردازد و سعی دارد که دانش آموزان را تغییر دهد. جوامع امروز نیاز به انسان خلاق داشته، تا زمانی که با مشکلاتی رو به رو شدند بتوانند آن ها را حل کنند و تجربیاتی کسب کنند پس یک معلم خوب باید دائماً در پی پرورش و گسترش ابتکار باشد.

به اعتقاد پیازه (۱۳۶۰) هدف اساسی آموزش و پرورش تربیت انسان هایی است که قابلیت انجام دادن کارهای جدید را داشته باشند و فقط آنچه را دیگر نسخه ها انجام دادند تکرار نکنند. متأسفانه آموزش و پرورش کنونی دانش آموزان را به تفکر همگرا عادت داده اند و اصول معینی را برای دانش آموزان معین می کند که همین امر مانع تفکر واگرا شده و باعث می شود که دانش آموزان نتوانند اظهار عقیده کنند. بنابراین آنچه ما نیاز داریم روش هایی برای تقویت ابتکار می باشد و باید شرایط لازم برای پرورش تفکر خلاق انجام شود. گاردنر با نظریه هوش چندگانه، نظر همه را به چندگانگی توانایی های انسان جلب نمود از جمله هوش زبانی، هوش منطقی ریاضی، هوش موسیقایی، هوش مکانی، هوش حرکتی جسمانی، هوش میان فردی، هوش درون فردی و هوش طبیعت گرا. گاردنر معتقد است تا مقوله هوش مشخص نباشد نمی توان در مورد حافظه قضاوت کرد اگر معلم بتواند دانش آموزان را با مقوله های گوناگون هوش آشنا کند به مرور قادر می شود در مطالعات فردی از آن هایی که بازدهی بیشتری دارند استفاده کنند.

اهداف برنامه ورزشی و تربیتی با رویکرد ابتکار

هدف برنامه ورزشی و تربیتی ایجاد تغییر مطلوب در یادگیرنده است و نباید از استعداد های دانش آموزان غافل شد. آموزش ابتکار را نباید به ساعات خاصی در روز اختصاص داد بلکه باید آن را به صورت تفکر واگرا آموزش و تعمیم داد تا دانش آموز بتواند علاوه بر ارائه راه حل های جدید اظهار نظر در مورد بقیه موارد را نیز یاد بگیرد. تنها معلم به تفاوت بین دانش آموزان پی نمی برد بلکه دانش آموز نیز باید آگاهی کافی از یک سری تفاوت های فردی داشته باشد. به عنوان مثال معلم می تواند مطالب ورزشی و تربیتی را جا به جا کند، در نظم و ترتیب کلاس انعطاف به کار برد و در مسائل جزئی حساسیت نشان ندهد. برخی دانش آموزان با هوش تر، خلاق تر و دارای حافظه انتقال با سرعت بالا هستند که نشستن سر کلاس های معمولی برای آن ها کسالت آور است. راه های حل این مشکل عبارتند از:

این کودکان را زودتر از سن خود در مقاطع مختلف تحصیلی ثبت نام کنیم و امکانات بالاتری داشته باشند؛

به آنها اجازه دهیم کلاس ها را با سرعت بالاتری طی کنند و منتظر یک سال تحصیلی نمانند و پس از قبولی در امتحان به کلاس های بالاتر بروند؛

باید کودک را از کیفیت های بالاتر غنی ساخت و امکانات فوق العاده ای در اختیار آنها قرار داد تا درباره مسائل به خوبی تحقیق کنند و همگام با معلم تدریس داشته باشد؛

مدارس و کلاس های ویژه ای برای آنها تاسیس کنند تا مواد ورزشی و تربیتی بیشتری مطابق با توانایی های آن ها تدریس شود؛

فعالیت های فوق برنامه را در اوقات تابستان و روزهای تعطیل ترتیب دهند مانند سفر های علمی و سمینارهای متناسب با سن آنها؛

اگر امکان احداث این مدارس و مراکز نبود، معلم ویژه ای در نظر گرفته تا به آنها آموزش های لازم را بدهد؛

روش های صحیح مطالعه نیز مهم اند. دانش آموز باید کتاب را به صورت نقادانه بخواند. معلم باید این دانش آموزان را تشویق کند تا روز به روز شاهد موفقیت بیشتر از سوی آن ها باشد. در این راه معلم باید به اندیشه های غیر معقول احترام بگذارد ، چون دانش آموزان اینگونه یاد می گیرند. در این راه نه تنها معلم بلکه والدین هم باید دانش آموز خود را یاری کنند. در برنامه ورزشی و تربیتی با رویکرد ابتکار معلم باید نقش راهنما داشته باشد و تنها منابع مختلف و آزمایشات را معرفی کند. این فعالیت ها باعث افزایش استعداد و ابتکار می شود. کار دیگری که معلم می تواند انجام دهد این است که اگر بی نظمی در اطاعت از دستورات مشاهده کرد، دانش آموزا را سرزنش نکند و به گروهی از دانش آموزان تمرینات ویژه بدهد. معلم به دو روش می تواند استعداد را پرورش دهد:

- به او کمک کند تا عواملی که در گذشته علوم وجود داشته اند را بشناسد و خود را به عنوان یه فرد خلاق بداند و موانع را برطرف کند.

- شرایط محیطی را طوری فراهم آورد که باعث تشویق و ایجاد انگیزه در فرد شود؛ بازی های آموزشی در این زمینه می تواند برای آموزش هرچه بهتر مفاهیم آموزشی به کار گرفته شود.

بازی آموزشی یک فعالیت سازمان یافته است که دانش آموزان را برای رسیدن به اهداف آموزشی با یکدیگر مرتبط می سازد، بازی آموزشی باید متناسب با ویژگی های دانش آموزان بوده و به تقویت دقت و تمرکز و عکس العمل ها و پرورش ابتکار منجر شود. قسمت های مختلف بازی باید رابطه مختلفی با هم داشته باشند و بر اعلام برنده و بازنده تاکید زیادی نشود. بازی های آموزشی خوب بیشتر بر تفکر و برنامه ریزی معروف هستند آنها دانش آموزانی را که با یادگیری مفاهیم چاپ شده و متون علمی مشکل دارند یاری می دهد چون بازی ها را خوب درک می کنند یا با نقش آفرینی در بازی اعتماد به نفس خود را به دست می

آوردند. بازی ها روی رشد اخلاقی، شخصیتی و اجتماعی اثرگذار اند. بازی در رشد آفرینندگی نقش مهمی داشته و موجب حرکت و به کارگیری ذهن و رشد مناسب استعداد و ابتکار می شود.

ارزشیابی

یکی از عوامل رشد ابتکار، ارزشیابی برخلاف شیوه های سنتی است که تنها به دقت کار دانش آموزان می پردازند. استفاده از الگو های جدید به این صورت است که دانش آموزان بیشتر خود را ارزیابی می کنند و انگیزه های درونی آن ها تقویت می شود. مشکلات و موانعی هم، بر سر رشد تفکر خلاق وجود دارند از قبیل:

سکوت اختیار کردن دانش آموزان به جای اظهار عقاید آنها، عدم به کارگیری تفکر واگرا و مباحث بیشتر به حالت همگرا مطرح هستند، محفوظات بیشتر از درک و فهم عمیق جایگاه دارند، عدم وجود منابع و مواد برای رشد استعداد ها، عدم وجود مدیریت مناسب برای به وجود آوردن محیطی مناسب با پرورش ابتکار، تاکید بیشتر بر سطوح اولیه حیطه شناختی، عدم در نظر گرفتن تفاوت های فردی.

نتیجه گیری

یک برنامه ورزشی و تربیتی مجموعه ای از تدابیر را برای هدف ها، محتوا، روش ها و فعالیت های یاددهی- یادگیری در بر می گیرد و قصد برنامه ریزان باید آموزشی، تربیتی بوده و رویکرد هایی را انتخاب کنند که مبنی بر اداره دانش آموز و استفاده از ابتکار باشد. از مزیت های این برنامه ورزشی و تربیتی این است که از سلاقی توانمندی های دانش آموزان استفاده شده و انگیزه های درونی برای یادگیری دارند و این بسیار تاثیرگذار است و دانش آموز را به تحرک و فعالیت واداشته و به نحو مشهودی تفاوت های فردی آنان را در نظر می گیرد. این مهارت ها در برخورد آنان با مسائل آینده زندگی نیز به کار گرفته شده و تاثیرگذار است. از دانش آموز به عنوان منبع اصلی این برنامه استفاده شده و تصمیم گیرندگان اصلی آن هستند و کنترل همه عوامل به خود آنها است. همیشه باور بر این است که هر فرد در حالت عادی دارای استعداد ها، علایق و قدرت ابتکار و اختراع است که بر اثر پرورش و آموزش صحیح این استعدادها به ظهور می رسند. اگر کشوری بخواهد در آینده انسان هایی خلاق و مبتکر داشته باشد باید روش های جدید نظام آموزشی که مبتنی بر معلم محوری است دست بکشد و از روش های جدید استفاده کنند. تغییرات و راهبردهایی که باید در نظام آموزش و پرورش در راستای رشد و پرورش ابتکار دانش آموزان صورت بگیرد به قرار زیر است: تغییرات باید کلی و بنیادی باشند، برنامه های آموزش و پرورش از حالت سنتی و غیر فعال به سمت

رشد تفکر واگرا و دخالت دانش آموزان در امر آموزش سوق داده شود، در نظر گرفتن نظریات دانشمندانی مانند پیاژه در مورد شناخت خصوصیات فکری کودک در هر دوره و هماهنگ ساختن آنها برای پرورش ابتکار. همچنین باید به تجدید آموزش های معلمان، مدیران، نویسندگان و کارکنان آموزش و پرورش پرداخت. مسئولین آموزش و پرورش اغلب با روش های تفکر واگرا آشنایی ندارند و باید با استفاده از دوره آنها را بیاموزند. باید بدانند کلاس تنها نباید به طریق معلم محوری اداره شود و دانش آموز باید نقش فعال، و معلم یاری دهنده و راهنمای او باشد. اگر آزادی عمل نسبی در کلاس نباشد و همه محتوای ورزشی و تربیتی نیز از قبل توسط مسئولین تعیین شده باشد، آموزش ابتکار امکان پذیر نیست. جوامعی که بتواند ابتکار را در نسل جوان خود شکوفا سازند، به میزان قابل توجهی از رشد و توسعه علمی، فرهنگی و صنعتی خواهند رسید. همچنین ابتکار زمانی مطرح است که انتقادات درست و سازنده نیز مطرح شود و در عملکرد ها، معایب و نواقص نیز مشخص و مورد ارزیابی قرار گیرد. سپس راهکارهای مناسب ارائه، و حرکتی اثربخش در جهت رشد و تعالی جامعه صورت خواهد گرفت.

پیشنهادهات

- راهبردهای رشد ابتکار و تفکر در دانش آموزان:

محتواها را با نیازها و فهم بچه ها تدارک ببینیم؛

معلمان را با روش های تدریس فعال بیشتر آشنا کنیم؛

در تدریس، دانش آموزان نقش فعال داشته باشند؛

گروه بندی دانش آموزان، تقسیم کارها، تشویق و مشارکت در گروه ها؛

مفاهیم ورزشی و تربیتی با مثال های عینی و مشاهداتی مانند انجام آزمایش آموزش داده شوند؛

طرح مسائل مختلف به حالت واگرا و چالش برانگیز؛

قدرت تخیل دانش آموزان را پرورش دهیم؛

ایجاد امنیت در کلاس و تقویت روحیه پرسش و پاسخ؛

دانش آموزان را برای استفاده از حواس پنجگانه ترغیب کنیم؛

محیطی لذت بخش و متنوع برای آنها ایجاد کنیم؛

منابع

- ۱- سوکاولی، ترجمه چوبینه، ناتالی، ۱۳۸۷، تدریس خلاق، تهران: انتشارات پیک بهار.
- ۲- حسینی، افضل السادات، ۱۳۸۸، یادگیری خلاق، کلاس خلاق، تهران: انتشارات مدرسه.
- ۳- لوی، الف، ترجمه مشایخ، فریده، ۱۳۷۸، مبانی برنامه ریزی آموزشی، برنامه ریزی ورزشی و تربیتی مدارس، تهران: انتشارات مدرسه.
- ۴- ملکی، حسن، ۱۳۸۹، مقدمات برنامه ریزی ورزشی و تربیتی، تهران: انتشارات سمت.
- ۵- قاسمی، فرشید، ۱۳۸۸، ارزیابی آموزش ابتکار در برنامه ورزشی و تربیتی علوم تجربی دوره ابتدایی.
- ۶- کاظمی، عظیمه، ۱۳۹۴، ابتکار و نوآوری در برنامه ورزشی و تربیتی مدارس، چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی مطالعات اجتماعی و فرهنگی، ۱-۱۲

- ۷- Franklin Bobbitt, The Curriculum(Boston: Houghton Millin Company, ۱۹۱۸).
- ۸- Mauritz Johnson, "Appropriate Research Directions In Curriculum And Instruction." Curriculum Theory Network, ۶(Winter ۱۹۷۰-۱۹۷۱): ۲۵.